

SZÓ- ÉS SZÓLÁSMAGYARÁZATOK

Adatok a *Dáró* vagy *Daruvár* és a *Tinód* helynevek magyarázatához és lokalizálásához

HEGEDŰS ATTILA az Ismeretlen asszony levele 1515-ből című közleményében (MNy. 1986: 255–256) az értékes nyelvemlék keletkezési helyére utaló nevet (*daró* = *Dáró*) nem tudta megnyugtatóan lokalizálni. Szerinte az egykori település helyét a történeti földrajz egyik klasszikus forrása (Cs. 3: 403) alapján Tamásitól keletre, esetleg Regöly vidékén, vagyis Tolna megyében kell keresnünk. A Magyar Nyelvben közzétett levelet megtaláljuk kritikai kiadásban a HEGEDŰS–PAPP-féle misszilisgyűjteményben is (HEGEDŰS–PAPP szerk. 1991: 55–56), ahol a *daró* helynévhez a közzétevők a következő (11. számú) lábjegyzetet fűzik: „Dáró vára Tolna megyében Dombóvár mellett, a mai Kaposszekcső külterületén (Baranya megye) állott valaha.” (i. m. 55).

A Tolna megyei helynévkötetben (TMFN.) nem találjuk a *Daró* ~ *Dáró* és a *Daruvár* neveket. Ellenben a baranyai helynévadattárban (BMFN.) Kaposszekcső és Jágónak község nevei között élő dűlőnévként szerepel a *Dáró* vagy *Daruvár*. Az egykori kis település, majd pusztulása után csupán promontórium (= szőlőhegy) helyét a mai Jágónak és Kaposszekcső határának találkozási pontján kell keresnünk, és ezekkel a nevekkkel lehet lokalizálni: 5/94. *Jágónaki út, Dárói út*; 5/95. *Dáró, Daruvári-erdő*; 9/29. *Daruvár*; 9/30. *Dáró [Darú, Daru úti dűlő]* (BMFN. 1: 72, 93). Az egykori vár Jágónak határában áll. A hozzá tartozó szőlőhegy viszont már távolabb, a mai Kaposszekcső területére esik. Hasonló volt a kapcsolat Magyaregregy és Márévár, valamint Vékény és Miklósvár között. Azaz: a falutól távolabbi magaslatra épült a vár mindkét helyen (BMFN. 1: 31/249., ill. 25/97., 98.). – PESTY adatközlője szerint a jágónaki Daruvár helye: „a mohácsi csatavesztés után a községtől északra eső *Szöllőhegy*, mely az időben *Daruvárnak*, jelenleg pedig *Darovárnak* mondatik török vár volt [= a török időkben még állt!] és romjai még jelenleg is láthatók, s igen nagy magaslaton áll körül övezve éjszak és keletről a Kaposberke által”. Néhány évtizede a falai még álltak; alaprajza még ma is kivehető. A környékén sok csontot és vasszerszámot találtak. A 19. század második felében főleg magyarok kezdtek a Szőlőhegyre kiköltözni Jágónakról. 1930-ban még 108 magyar anyanyelvű lakta; 1971-ben 18 lakosa volt.

A *Dáró* ~ *Daruvár* helyneveink a köznévi *daru* madárnévvel lehet kapcsolatban. Ebből a köznévből keletkezhetett a *Daró* ~ *Daru* családnevünk is. Az első megkülönböztető névi (családnévi?) adat 1298/1365(?)-ből: Magister Salomon filius Nicolai de *Darow* ('Darow-i Miklós fia Salamon mester' TESz. 1: 596). Idővel az *ou* diftongus monoftongizálásával jött létre a *Daró*, illetve a (*Darú* >) *Daru* névalak. A középkori családneveink között szintén megtaláljuk a *Daró* és a *Daru* neveket (CsnSz. 283, 284).

A *Dáró* ~ *Daruvár* helyneveinkhöz még más fontos helytörténeti esemény is kapcsolódik. 1543-ban Daruvárban Werbőczy Imre vendége volt Tinódi Lantos Sebestyén, aki a magyar–török csatározások friss hírei iránt érdeklődött. Ott jegyezhetette fel a csata főhősétől (közvetlen forrásból) az 1543. évi kozári csata eseményeit; és ott írta meg a Werbőczy Imrének Kászon hadával, kozári mezőn viadalja című históriás énekét (KOLTA szerk. 1958: 250;

KLANICZAY szerk. 1964: 389; BMFN. 1: 72). A kozári csata színhelyére utaló dülőneveket lásd Egyházaskozár nevei között: 7/13. *Tinódi u.*; 7/104. *Nagy Jauka*; 7/117. *Válsgrub* = *Wal-sgrube* 'Csatagödör' (BMFN. 1: 82, 86). A *Jauka* név a szl. *jauka* 'jajgatás' szó átvételével magyarázható. Az 1855-ből származó kéziratos térkép *Válsgrub* névadata feltehetően az 1543. évi csatatér (*Walstatt*) temetőjére utaló helynév (BMFN. 1: 7/117.). Megemlítem még, hogy a mai *Egyházaskozár*nak korábbi neve *Ráckozár* volt. A település 1680 körül csaknem teljesen elnéptelenedett, majd 1696-ban újra benépesült: rác (szerb) családok telepedtek le a faluban.

Tinódi Lantos Sebestyén, a tudósító énekek első és legjelentősebb képviselője 1505–1510 között született a Baranya megyei Tinód községben. A törökidő idején elpusztult falu a mai *Rózsafa* (korábban: *Büdösfa*) határában fekhetett. A hely névemlékei: 93/97. *Alsó Tinód*, *Alsó tinódi dülő*, *Alsó tinódi lénia*. A dülő dombosabb részén három ház nyomai vehetők ki. Az adatközlők szerint itt állt egy nagy fazsindelyes ház, ahol Tinódi Lantos Sebestyén lakott. A nagy ház lámpája este az úton levőknek tájékozási pontként szolgált. A lakóház 1830 körül pusztult el. – 93/98. *Tinódi*; 93/98. *Alsó-felső Tinód* és *Tinódi dülő* (BMFN. 1: 493).

Hivatkozott irodalom

- BMFN. = *Baranya megye földrajzi nevei* 1–2. Szerk. PESTI JÁNOS. Baranya Megyei Levéltár, Pécs, 1982.
- Cs. = CSÁNKI DEZSŐ, *Magyarország történelmi földrajza a Hunyadiak korában* 1–3., 5. MTA, Budapest, 1890–1913.
- CsnSz. = KÁZMÉR MIKLÓS, *Régi magyar családnevek szótára. XIV–XVII. század*. Magyar Nyelvtudományi Társaság, Budapest, 1993.
- HEGEDŰS ATTILA – PAPP LAJOS szerk. 1991. *Középkori leveleink [1541-ig]*. Régi Magyar Levéltár 1. Tankönyvkiadó, Budapest.
- KLANICZAY TIBOR szerk. 1964. *A magyar irodalom története 1600-ig*. MTA, Budapest.
- KOLTA JÁNOS szerk. 1958. *Baranya*. Baranya Megyei Idegenforgalmi Hivatal, Pécs.
- TESZ. = *A magyar nyelv történeti-etimológiai szótára* 1–3. Főszerk. BENKŐ LORÁND. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1967–1976.
- TMFN. = *Tolna megye földrajzi nevei*. Szerk. ÖRDÖG FERENC – VÉGH JÓZSEF. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1981.

PESTI JÁNOS

TUDOMÁNYTÖRTÉNET

Valójában ki a szerzője a Demonstrációnak?*

1. Bevezetés. Sajnovics János (1733–1785) 1770-es Demonstrációja (Bizonyítás: A magyar és a lapp nyelv azonos) az általános és a magyar nyelvtudomány-történet valamint a finnugrisztika alapmunkája, amely először igazolta tudományos eszközökkel a magyar nyelv rokonságát egy finnugor nyelvvél. Közismerten a mű egy csillagászati expedíció

* Köszönettel tartozom névtelen lektoromnak a tanulmány első változatához fűzött észrevételeiért és tanácsaiért. Köszönöm ÉDER ZOLTÁN és ifj. BARTHA LAJOS segítő megjegyzéseit is.